

DOM IN SVET

LETNIK 43

V LJUBLJANI, 10. MARCA 1930

ŠTEVILKA 1-2

NAŠA SKRIVNOST

France Koblar

V ečkrat, ko ob slabi uri občutimo težo in neuspehe svojega dela, nas obide grenko spoznanje, da naši naporji presegajo naravne mere in zdrave oblike narodnega življenja. Tedaj se oglasi skušnjavec, ki s temnimi podobami šepeta dvom v tvojo najsvetejšo stvar, v tvoj razum in zmožnost, v vrednost in potrebnost tvojega dela. Zdaj se ti zdi, kakor da se vsak hip zruši pred teboj to, kar je bilo doslej granitno trdno, zdaj spet čutiš, kakor da se vse začinja znova, da je vsak dan in vedno sam začetek in nikjer konca. To je čuvstvo rodu, ki hoče kvišku, pa ga begajo sence iz sedanjosti in preteklosti. Toda ob isti slabi uri se čudno v tebi zgane in iz dna najtišje potrnosti zasije pogled v bistvo vsega, v skrivnost bitja in žitja. Pred teboj se odpirajo pota, ki so jih hodili nekoč drugi, njihovo življenje in trpljenje se preliva v trpljenje sedanjosti in svetost njihove vere posvečuje tvojo vero. Gledaš in razumeš — da je narod čudna božja rastlina.

P isana mreža se plete iz davnine v sedanjost. Iz komaj vidnih gibanj rasto dejanja, se vnamajo boji, se dvigajo stremljenja; najprej vidiš skoraj neopredeljivo ljudsko celoto, potem posameznike, strnjene družbe in končno jasno skupno zavest; idealna in osebna hotenja se prepletajo v tej mreži, v nji se ločijo sledovi duha, sile in nasilja, trpljenja in potrpljenja. To je življenje naroda — ki se bori. Lepe in nelepe podobe prosejajo iz te zapletene družabne uganke, a vsaka izmed njih, še tako temna, ima vendar svojo vrednost in je nujna v boju med življenjem in duhom, zakaj vsa človeška rast odganja tudi radi nje navzgor, hoče pravice, svobode, razodetja in svoje zadnje dopolnitve.

Čudna božja rastlina je narod, in posebna skrivnost našega narodnega življenja je, da smo Slovenci radi svoje posebne usode vselej prenesli prav toliko trpljenja, kolikor je bilo za naše življenje in naše človeško zorenje potrebno in prav zato danes z večjo zavestjo čutimo, da smo in da imamo pravico biti.

Če si se morda z očesom zgodovinarja zazrl v to narodno skrivnost, si spoznal odbojne in privlačne sile, ločil si dobe in jim po njihovem življenjskem čuvstvu in oblikovnem razmerju postavil široke označbe, ki jim pravimo ali realizem ali idealizem ali kakršna so že podobna imena za stroko in za čas. Toda če si to narodno skrivnost hotel zajeti v celoti in v njenem dnu, si moral priznati, da je tvoja modrost premajhna že pri spoznanju posameznega človeka; saj največja skrivnost je vendar življenje samo.

Toliko je vrtnarjev, ki strežejo našemu narodnemu življenju — a ono raste iz svoje skrivnostne notranjosti po svoje in proti volji tistih, ki mu trgajo korenine. In ti in jaz, ki sva si morda vsak v svojem lastnem življenju tuja in mrzla, sodiva tretjega, ki mu to narodno življenje ni več sladka skrivnost, ampak mu je tvar, kateri določa vrednost kot blagu, po slučajih in osebnih interesih. Ne ločimo nič več ljudi po njihovi prirodni nadarjenosti, ampak po njihovi življenjski urejenosti in njihovem razmerju do skupnega narodnega življenja. In kakor je v tem celotnem življenju posamezna doba zase samo odlomek, tako je tudi neposredna sedanjost brez organske zrasti z narodno celoto samo izločeno življenje brez bodočnosti.

Zato sicer spoštujem zgodovinarja, ki mi daje razgledov in me uči modrega spoznanja, a ljubši mi je, kdor je presodil sebe in svoj čas in živi z delom in z vero za bodočnost in prav zato se upiram računarju in barantaču, ki tehta le svoj kup in svojo tvar. In naloga sodobnika je, da čuti iz davnine v bodočnost in da spozna, kam gre njegovo in bližnjega življenje.

Doba, ki je tik za nami, je usodno ponovila delo materialističnega slovenskega računarja, ki si je že nekajkrat nadel mamljivo podobo življenjskega realizma

in kriticizma, se izločil iz narodne celote ter v imenu svobodomiselnosti in višje kulturnosti sodil po svoji ideologiji in nam je celo s kretnjami državnika določal svoj lasten program. Dežman je samo podoba njega, ki se je zakrknil v svojo lastno računarstvo ideologijo — ne idejo! — in je z moralno boljšega človeka zavrgel domačo dediščino ter sodil in strahoval, opirajoč se na tujo duševnost in ključ za pričo tujo kulturo. Ko so mogočnjaki raztrgali naše narodno telo, ta novi računar ni čutil, da za narod ni dovolj, da smo doma dosegli svojo državnost; ni čutil, da s tem še nismo spolnili svojega poslanstva in da so v nas bitne sile, ki žive preko vseh mej in da se te sile dajo negovati le same v sebi, sicer človek postane mehanizem in razpade nazaj v tvar. Ta materialistična ideologija narodnega prikrojevanja si je iskala čim širših oblik in izigravala zdaj državno zdaj širšo slovansko orientacijo, samo da bi oslabilila tiste duhovne tvorne sile, ki ne ustrezajo zgolj mehaničnemu, razumarskemu pogledu na življenje — a zdaj pa se je zopet spokorniško vračala k narodnim geslom in blagoslavljala, kar je nekoč preklinjala. Ta strateški računar je pač le dosegel, da je tudi tisti slovenski človek, ki je bil že zapustil duhovne osnove naše preteklosti, zopet začutil, da je narodno življenje tudi zmisel njegovega življenja, da narod ni stvar, ampak skupnost zemlje, ljudi, jezika, duha, skupnost nepretehtljivih in nepreračunljivih skrivnostnih vrednot, ki jih spajajo najtišje srčne vezi in jih ne raztrgajo ne individualna ne dnevna nasprotja. Danes spet čutimo, da je vredno duhovno življenje mogoče samo v približevanju dveh polov: občečloveškega in narodno individualnega življenja in da vsako prikrojevanje duhovnosti zatre najboljše klice človeške duše.

Ko gledamo v »našo dobo«, živo stopata v ospredju dve podobi slovenskega človeka, ki slepo in včasih nevede službujeta tej prikrojeni narodni ideologiji. Prvi je tako malo izraziti meščan, naš najbolj spremenljivi narodni občan. Motna je njegova podoba v davnini. Opustil je bil že celo naš jezik in je v svojem brezizraznem fevdalnem domoljubju postal kulturno mrtev: Prešeren mu je postavil spomenik. Pozneje se je zbudil v tem meščanu narodni brambovec in je v romantičnem slovanskem zanesenjaštvu oblekel surko in nosil skozi burjo narodnega boja slovansko zastavo ter v imenu prirodnega prava zahteval po svojih besednikih narodnih pravic. Pa že njegov sin je kot slavnostni rodoljub častil samega sebe tako, kakor ga je z bridko veselostjo sodil Ivan Cankar. Ta naš meščan, ki so ga le mimogrede stresla najrazličnejša gesla, je tako malo živel iz sebe, da v njem ni bilo tradicije, ki bi bila ustvarila toliko domače kulture, da bi je ne bilo moč izbrisati iz srca in spomina. Že sinovi tistih očetov, ki so iz kmečkih hiš in delavskih družin vzrasli v mestno družbo, so se na zlo zmaličili v kozmopolitične vzvišence, da danes ni v njih ne meščanske urejenosti ne kmečkega zdravja in zato jih v gluhi praznoti ni sram pred spominom svojih velikih očetov. In ob teh neizrazitih narodnih kozmopolitih se gnete današnji poluizobraženec, ki živi iz dneva v dan, se hrani s časopisom, je pristaš ter manifestira s samimi gesli za bodočnost novega pokolenja, za ideologijo racionalističnega vojskovodje. Duhovno brez korenin se to meščanstvo vnema za vse vrednote komodnega življenja in v njem je komaj sled misli, ki gibljejo sedanji svet. Zato delavec stoji v kotu in sovraži takega varuha družabnega reda ter se v nasprotni smeri pogreza v tuje oblike razrednega materializma. — Druga boleča podoba Slovenca je neka vrsta našega znanstvenika. Nekoč je po latinsko preobličeval svoje domače ime in tonil v tujem svetu — romantika ga je vrgla v narodno snov in Kopitar sam mu je dal poseben pečat: v širokih patriotičnih sanjah je urejal naše narodno življenje, sam pa ni nikoli javno zapisal slovenske besede. Poznal je samo ljudstvo, naroda ni obsegel, zato je sovražil čuvstvo in mrzil umetnost. Današnji njegov naslednik je sicer že nekoliko prebolel nepotrebno željo po tujem znanstvenem jeziku in piše tudi slovensko, a zakopava se v snov radi snovi, uči svoj predmet radi predmeta, tako da je že marsikateri filozof, pravnik in teolog danes že izgubil pravi zmisel svojega

dela. Hudo je sicer, če znanstvenik zapusti svoje stvarne temelje, a nič ni neplodnejše in etično bolj prazno, kakor če se znanstvenik izloči iz življenja, se vdaja rezultatu radi rezultata in se vbada z materialom, katerega si ne upa izpričati v stiku z živim življenjem. Pa kljub temu se temu znanstveniku zdi, da je vse pod njim malopomembno pehanje, nevredno njegovega vzvišenega dela. — Obe ti dve vidni podobi našega narodnega življenja sta opora ideološkemu računarju — ker mu ali službujeta ali ga molče priznavata. Eden nebrižen za vse, kar je duhovnega, drugi vzvišen nad vsem, kar je življenjskega.

K je je tedaj skrivnost našega življenja? Odkod, da smo še? Sedanji rod tudi v borbi z racionalističnim računarjem ne sme pozabiti, da smo samo iz lastnega duha, iz skrivnostne moči trpljenja in dela; nismo iz ideologij, iz dobe življenja smo, iz vseh številnih bojev. Iz smrti nepoznanih, tudi zgodovinarju prikritih imen smo črpali svoje življenje. Smo iz svojega zdravja. Čemu tedaj ob slovesnih prilikah razlagamo svetu svoj suženjski pentatevh od Sama navzgor, ko vsa naša zgodovina ni drugega kot borba za življenje, za rast našega duha vsem tujim gospodarjem na kljub, ko vemo, da smo vse svoje telesno in duševno imetje pristradali in ko vidimo, da smo v zboru sodobnega človeštva vsaj iskra s svojo lastno svetlobo. Vemo, da vse živi, dokler je smotru življenja in skrivnostni urejenosti stvarstva potrebno. Kar je zdravo, mora živeti in rasti, pa vse je potrebno in smotno samo v svojem neokrnjenem bistvu. Zato je modrost stvarstva uredila tako, da je tudi narod ploden samo iz svojih vrojenih posebnosti, brez njih pa je brezdomovinec, brez korenin in soka, mrtev za kakršno koli obliko človeške skupnosti. Pozabili smo, da je tudi zmisel naše državnosti nujno zrasel iz narodne dozorelosti in da bi brez nje ne bili državnosti ne vredni ne zmožni, da jo ohranimo.

Naša narodna malodušnost je sicer že stara, pa tudi naša vera je stara.

Čemu nas begajo misli o našem jeziku? Že Vodnik je tako enostavno rešil za Ilirijo: »Lega Goričana, Tržačana in Kranjca povzročča, da govore več priučениh jezikov, a mati jih je učila njih slovensko — in kdo bo matere pošiljal v šole? — Jezik je zrcalo značaja narodovega, jezik je vsota idej napredka najboljših genijev naroda.«

Čemu dvomimo glede svoje vrednosti? »Sicer želim ne samo panslavizmu ampak tudi panilirizmu najboljše uspevanje, vendar mislim, da se vse, kar je zraslo, mora pustiti do žetve, da bo Gospod (*то Иав*) na sodni dan lahko ločil dobro od slabega,« je pisal Prešeren Vrazu.

Čemu nas skrbi naša usoda? »Narod, enkrat blagoslovljen, devetkrat obsojen, kako si živel, kaj si doživel? ... Narod mehkužnik bi dušo izdihnil, še sveče bi mu ne žgali, še bilj bi mu ne peli — ti pa, tisočkrat ranjen, v trpljenju utrjen, ti komaj zmaješ z rameni pod težko sovražno pestjo in praviš: „Nikarte! Ta burka je stara že tisoč let!“«, je zapisal Ivan Cankar.

Pogled v naša medsebojna duhovna razmerja res nudi danes malo razveseljivo sliko. Vse se drobi v malopomembna in večkrat tudi nepotrebna prizadevanja. Med nami vstajajo javnega življenja nevredni pojavi, ki jih malobrižni trpimo. Še več: dobro čutimo, da naša duhovna nasprotja niso več slučajna, da niso nesporazumljenja, ampak so docela drugo pojmovanje zmisla življenja in človeškega dela. Kdo pošlje novega solnca v duše, da se naše življenje sklene v pravi človeški dobroti in duhovnem bratstvu? Če pa je razrvanost nujna podoba današnjega življenja, naj ostane, saj duše se tudi v daljavi najdejo.

Naš edini pravi nasprotnik je pretehtani materialist, naš narodni kupčevavec, ki vrednotam duha in življenja jemlje njihovo etično in naravno osnovo, zraven pa odeva svoje delo zdaj z videzom idealnega zdaj stvarnega naziranja. Proti taki »slovenski« orientaciji se bomo vedno borili. Vera v neizčrpno našo narodno skrivnost in vdano, čisto delo kot izraz slovenskega človeka je naš edini program za vsako dobo.

